

АНОТАЦІЯ

Ищенко Н.Ф. Еколого-економічні засади землекористування автомобільного транспорту та дорожнього господарства. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – економіка. Інститут агроекології і природокористування НААН, Київ, 2020.

Здійснено комплексне вивчення структури земель автомобільного транспорту України. Виконано поглиблений аналіз автомобільних доріг відповідно до їх технічної класифікації, пропускнуої спроможності, цільового призначення. Сформовано фактори впливу на розвиток, як автомобільної мережі, так і її транспортної інфраструктури. Наведено пропозиції з удосконалення нормативно-правової бази використання земель автомобільного транспорту та дорожнього господарства.

Визначено основні завдання щодо забезпечення фінансової та інвестиційної політики, зокрема розвитку державно-приватного партнерства, довгострокового пільгового кредитування в енергозберігаючу техніку і технологію, технологічну модернізацію автомобільного транспорту.

Обґрунтовано необхідність удосконалення нормування використання земель для автотранспортної галузі шляхом формування на державному рівні нової парадигми інституціонального середовища щодо територіального розвитку цієї категорії земель.

З'ясовано, що управління якістю будівництва чи реконструкції автомобільних доріг не має спеціалізованої нормативної бази. Доведено необхідність подальшого вдосконалення нормативних та нормативно-правових документів: перші потребують включення кількісних критеріїв якості як в окремі процеси, так і загальну оцінку робіт у дорожній галузі, другі – створення їх взаємопов'язаної системи, що забезпечить якісне будівництво та реконструкцію автомобільних доріг.

Запропоновано механізм узгодження проекту землеустрою щодо відведення земельних ділянок для розміщення, будівництва та експлуатації об'єктів автодорожнього господарства. Наголошено, що законодавча база землекористування земель автомобільного транспорту повинна орієнтуватися на використання точної та актуальної інформації щодо протяжності автомобільних доріг, їх безперебійного функціонування та контролю відповідними службами автотранспортної інфраструктури, постійне уточнення стану дорожнього полотна для правильного планування та організації ремонтних робіт, проектування будівництва нових доріг та авторозв'язок. Реалізація запропонованих пропозицій до земельного законодавства сприятиме вирішенню проблем відведення та оформлення права користування земельними ділянками для розміщення, будівництва й експлуатації об'єктів автодорожнього господарства, які слід урахувати при підготовці відповідних законодавчих актів.

Здійснено аналіз процесу відведення земельних ділянок для розміщення, будівництва та експлуатації об'єктів автодорожнього господарства. Виявлено проблемні питання розробки проекту землеустрою на певних його етапах.

Досліджено порядок викупу земельних ділянок для суспільних потреб в Україні та зарубіжний досвід проведення цієї процедури. Виконано порівняльний аналіз законодавчих баз у цій сфері.

Визначено комплекс факторів, які впливають на рівноцінний обмін земельними ділянками. Доведено необхідність внесення зміни до нормативно-законодавчої бази, ключовим питанням якої є доцільність розробки проекту, для чого слід вилучити земельні ділянки у власників, розрахувавши всі можливі збитки та прибутки від проекту. Виявлені основні недоліки регулювання відносин у сфері примусового викупу земель для суспільних потреб, зокрема відсутність чітких методичних рекомендацій щодо організації процедури переговорів між урядом та землевласниками; можливості власниками земельних ділянок оскарження ухваленого урядом

рішення про відчуження земельної ділянки, а також розміру компенсації. Наголошено на актуальності цих питань, оскільки це стосується земель автомобільного транспорту, будівництва, реконструкції, проведення капітального ремонту автомобільних доріг, які розглянуто на прикладі будівництва великої кільцевої автомобільної дороги навколо м. Київ, котра повинна з'єднати чотири національних автотранспортних коридори, у тому числі три міжнародних, розвантажити автотранспортні шляхи столиці, а також сприяти розвитку інфраструктури Київської області.

З'ясовано, що регулювання землекористування автомобільного транспорту та дорожнього господарства полягає в тому, що склад, статус, порядок надання, вилучення (викупу) земельних ділянок, передачі автомобільних доріг в концесію, оподаткування землі, охорона навколишнього природного середовища визначено різними законодавчими актами, частина положень яких не кодифікувалася. Запропоновано напрями вдосконалення правового режиму земель дорожнього господарства, спрямування його на ефективне використання та охорону земель, спрощення процедури набуття прав на них.

Обґрунтовано пропозицію внесення змін до статті 71 Земельного кодексу України про виокремлення земель дорожнього господарства в окрему статтю; проведення кодифікації визначення їх складу шляхом зміни Земельного та Податкового кодексів, законів України «Про транспорт» і «Про автомобільні дороги» та низки підзаконних актів. У додатковій (новій) статті Земельного кодексу доцільно врегулювати питання резервування земельних ділянок, установлення придорожніх, охоронних та санітарно-захисних зон уздовж автомобільних доріг та режими їх землекористування.

Виконано порівняльний аналіз нормативних параметрів розміщення елементів автомобільних доріг та придорожніх територій в Україні та за рубежом. Виявлено суперечність окремих параметрів елементів автомобільних доріг в різних чинних вітчизняних нормативних актах.

Обґрунтовано необхідність облаштування придорожніх смуг та резервних зон. Розроблено механізм надання земель для резервування під будівництво та реконструкцію автомобільних доріг.

Розглянуто еколого-економічну складову використання придорожніх смуг та визначено проблеми незаконного їх розорювання. Запропоновано впровадження на законодавчому рівні заходів щодо покращення екологічної ситуації та придорожніх територіях.

З'ясовано, що резервування земель, є правовою необхідністю врегулювання земельних відносин, забезпечення потреб населення, галузей економіки в землі, її раціонального використання та охорони, зокрема для будівництва автомобільних доріг, та повинно здійснюватися згідно з вимогами чинних нормативно-правових документів.

Ключові слова: землекористування, автомобільний транспорт, дорожнє господарство, національна транспортна стратегія, нормування, резервування, придорожні території.

ABSTRACT

Ishchenko N.F. Environmental and economic fundamentals of automobile transport land use and road economy – Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Doctor of Philosophy Degree in Specialty 051 – economics. Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS, Kyiv, 2020.

Comprehensive research of the land road transport structure of Ukraine has been carried out. Automobile roads have been analysed in accordance with their technical classification, capacity, purpose. The factors influencing the development of both the automobile network and its transport infrastructure have been formed. Suggestions for regulatory improvement and legal base of road transport land use and road economy have been given.

The main tasks for ensuring financial and investment policy, in particular the public-private partnership development, long-term preferential lending to energy-saving technology and technology, technological modernization of road transport have been determined.

The necessity for regulation improvement of land use for the transport industry by providing at the state level the new paradigm formation of the institutional environment regarding the territorial development of this land category have been substantiated.

It has been determined that there is no specialized regulatory framework for quality management of road construction or reconstruction. Regulatory documents require the inclusion of quantitative quality criteria, both in individual processes and in the overall assessment of the work quality in the road industry. Regulatory - legal documents need further improvement, creation of an interconnected system that will ensure quality in roads construction and their reconstruction.

The coordination project mechanism of land management for the allocation of land plots for the location, construction and operation of road facilities have been proposed. Legislative framework for land use of road vehicles should be directed to the use of accurate and up-to-date information on the length of roads, their smooth functioning and control by the relevant services of road transport infrastructure, constant updating of the condition of the roadway for proper planning and organization of repair works, design of construction and repair works auto junction. The implementation of the proposed suggestions in the land legislation would provide an opportunity to facilitate the resolution of allocation problems and registration of the right to use the land plots for the location, construction and road facilities operation, which should be taken into account when preparing the wording of the relevant legislative acts.

The allotment process of land for the location, construction and operation of road facilities have been analysed. The problems of land development project at certain working stages of the project have been identified.

The problems of the redemption order of land for public needs have been considered. The foreign experience of carrying out this procedure have been researched and the comparative analysis of the legislative base in this matter have been carried out.

Quantity of factors have been identified that affect the equal land exchange. Amending the regulatory framework where the basic issue would be to decide on the feasibility of developing a project for which it is necessary to remove land from the owners, with calculating all possible losses and profits from the project. The main cons in the regulation of relations in the field of forced land redemption for public needs have been identified, in particular the lack of clear methodological recommendations regarding the organization of the negotiation procedure between the government and landowners; the inability of land owners to challenge the government's decision to alienate the land, as well as the amount of compensation. The actuality of these issues is quite high, as it concerns the land of road transport, construction, reconstruction, overhaul of automobile roads, which is considered as an example of construction of the Great Ring Road around Kyiv, which would have connected four national transport corridors, three of which are international, and would have unloaded Kyiv automobile roads, as well as to promote the development of infrastructure of the Kiev region.

It is established that the regulation of land use and road economy is that the composition, status, procedure for granting, removal of land (redemption), transfer of roads to concessions, land taxation, environmental protection are addressed in various legislative acts. acts whose parts have not been codified. The improvement directions of the lands legal regime of the road economy, its direction on the effective use and protection of the lands, simplification of the procedure of acquiring the rights to land have been proposed.

The proposal to amend Article 71 of the Land Code of Ukraine and to separate the road economy land into a separate article of the Code has been justified. It has been considered that it is necessary to carry out codification of determining the composition of the automobile roads and road economy, by

introducing the specific amendments to the Land and Tax Codes, Laws of Ukraine "On Transport", "On Roads", to a number of by-laws. In particular, it is advisable to regulate the land reservation issues, establishment of roadside, protection and sanitary protection zones along automobile roads and land use regimes as part of an additional (new) article of the Land Code..

Comparative analysis of the normative parameters for the elements placement of automobile roads and roadside territories of Ukraine with foreign countries has been conducted. It has been revealed that some parameters of automobile elements in different regulations of Ukraine contradict each other.

The necessity of the roadside lanes and reserve zones existence has been substantiated. A mechanism for providing land reservation for construction and reconstruction of automobile roads has been developed.

The ecological and economic component of the roadside stripes use has been considered and the problems of illegal plowing has been identified. Legislative measures has been proposed for improvement the environmental situation of roadside areas.

It has been found out that land reservation is a legal necessity for the regulation of land relations, meeting the needs of the population, branches of the economy in the land and its rational use and protection, in particular for the construction of roads and should be carried out in accordance with regulatory documents.

Keywords: land use, road transport, road management, national transport strategy, rationing, reservation, roadside territories.

Список публікацій за темою дисертації

Монографії:

1. Новаковська І.О., Іщенко Н.Ф. Транспортна стратегія України в контексті Європейської інтеграції. *Механізм взаємозв'язку між конкурентоспроможністю та інноваціями в сучасних міжнародних економічних відносинах*: монографія / Informācij as Sistēmu Menedžmenta Augstskola, ISMA University. Рига, 2017. С. 71–79. (Проаналізовано транспортну стратегію розвитку мережі автомобільних доріг України в контексті європейської інтеграції).

2. Іщенко Н.Ф., Скрипник Л.Р. Аналіз сучасних проблем екологізації використання земель транспорту. *Інноваційні управлінські процеси в Україні: проблеми комерціалізації наукового та технічного розвитку*: монографія / Національний університет «Львівська політехніка», Львів, Україна, 2018. С. 125–143 (Обґрунтовано необхідність удосконалення системи екологізації сучасної мережі автомобільних доріг у контексті раціонального використання та охорони земельно-ресурсного потенціалу країни).

3. Новаковська І.О., Белоусова Н.В., Іщенко Н.Ф., Скрипник Л.Р., Фролов В.Ф. Авіаційна індустрія ХХІ століття: розвиток і необхідність чи серйозна загроза для природних екосистем. *Аспекти забезпечення хімотологічної надійності в інженерії*: монографія / Київ, Україна, Париж, Франція 2019. С. 226–238 DOI: doi.org/10.18372/38229 (Проаналізовано методи та засоби зменшення шкідливого впливу на навколишнє природне середовище в результаті діяльності авіаційної індустрії).

Статті в наукових виданнях, включених до переліку фахових видань

України:

4. Новаковська І.О., Іщенко Н.Ф. Проблеми відведення та використання земель для потреб дорожнього господарства. *Сучасні питання економіки і права*. 2017. № 1–2(5–6). С. 135–144. (Здійснено аналіз сучасних проблем

відведення для потреб автомобільного транспорту та дорожнього господарства; визначено їх економічні, соціальні та екологічні складові в контексті Національної транспортної стратегії до 2030 р.).

5. Стецюк М.П., Іщенко Н.Ф., Стан і перспективи використання земель транспорту України. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2018. № 1. С. 14–24. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2018.01> *(Проаналізовано сучасний стан земель, які використовуються для транспортної інфраструктури в Україні; окреслено перспективи землекористування у транспортному секторі).*

6. Новаковська І.О., Стецюк М.П., Іщенко Н.Ф. Сучасний стан відведення земельних ділянок для потреб автомобільного транспорту. *Сучасні питання економіки і права*. 2019. № 1(9). С. 126–134. *(Досліджено проблеми відведення земельних ділянок для будівництва автомобільних доріг, а також оформлення права користування земельними ділянками під наявними автодорогами).*

7. Стецюк М.П., Іщенко Н.Ф. Еколого-економічні аспекти зміни правового статусу земель для потреб автомобільного транспорту. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2019. № 1. С. 30–40. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2019.01.04> *(Здобувачкою запропоновано впровадження інструментів еколого-економічного характеру, а саме економічного гарантування, інноваційних та інвестиційних для розвитку земельних відносин).*

8. Новаковська І.О., Іщенко Н.Ф. Екологічні імперативи функціонування системи землекористування в галузі автомобільного транспорту та дорожнього господарства. *Збалансоване природокористування*. 2019. № 1. С. 82–92. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.1.2019.170600> *(Проаналізовано джерела впливу, характер та спрямованість землекористування в галузі автомобільного транспорту, надано пропозиції щодо покращення його екологічної складової).*

Статті у наукових фахових виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз:

9. Новаковська І., Іщенко Н. Дослідження екологічної складової в структурі економічної ефективності використання земель автомобільного транспорту. *International journal of innovative technologies in economy*. Польща 2019 № 4(24). Р. 22–28. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite (Запропоновано та обґрунтовано пріоритетні напрями підвищення економічних та екологічних складових використання земель автомобільного транспорту).

10. Novakovska I.O., Zholkevskiy P.F., Stetsiuk M.P. and Ishchenko N.F. Methodical peculiarities of state regulation of the wayside protective zones in Ukraine. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering (MSE)*. 2019. № 708. DOI: [org/10.1088/1757-899X/708/1/012016](https://doi.org/10.1088/1757-899X/708/1/012016). (Досліджено сучасну ситуацію щодо використання та дотримання придорожніх смуг автомобільних доріг, обґрунтовано необхідність вирішення проблем охорони земель і створення передумов для формування охоронних зон навколо цих доріг).

Матеріали наукових конференцій:

11. Іщенко Н.Ф. Трансформація земельних відносин на сучасному етапі. *Політ. Сучасні проблеми науки: зб. матеріалів доп. учасн. XVI Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ, 2016. С. 79.

12. Іщенко Н.Ф. Основні напрямки удосконалення міського землекористування. *Сучасні технології землеустрою, кадастру та управління земельними ресурсами: II Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених*, 14–15 берез. 2016 р. Київ, 2016. С. 41–44.

13. Іщенко Н.Ф., Лугова А.С. Сучасні проблеми орендних відносин у містах. *Сучасні технології землеустрою, кадастру та управління земельними ресурсами: зб. матеріалів доп. учасн. III Всеукр. наук.-практ. конф.* Київ,

2017. С. 28–31. (*Досліджено проблеми оренди земельних ділянок для експлуатації капітальних будівель і споруд*).

14. Novakovska Iryna, Ishenko Natalia. Features of the control and land protection of the aviation transport. *International Symposium on Sustainable Aviation*. Kiev, 2017. P. 67. (*Здійснено аналіз щодо забезпечення контролю за використанням та охороною земель транспорту*).

15. Іщенко Н.Ф. Транспортна стратегія України та розвиток автомобільно-дорожнього землекористування. *Вплив біоекономіки на просторовий розвиток територій*: зб. матеріалів доп. учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ. 2018. С. 173–175.

16. Novakovska I A., Ishchenko N.F. The problem of roadside land use pollution in Ukraine and the methods of its solution. *Imperatives of development of civil society in promoting national competitiveness*. зб. матеріалів доп. учасн. I Міжнар. наук.-практ. конф. Батумі. 2018. С. 87–88. (*Проаналізовано основні види впливу транспортними засобами на придорожні території та запропоновано заходи, які б призвели до його зменшення*).

17. Іщенко Н.Ф. Сучасні проблеми екологічної безпеки в землекористуванні автомобільного транспорту. *Екологічна безпека та збалансоване природокористування в агропромисловому виробництві*: Міжнар. наук.-практ. конф. Київ. 2018. С. 75–78.

18. Іщенко Н.Ф., Огієвський О.В. Правовий режим земель автомобільного транспорту та дорожнього господарства. *Сучасні технології землеустрою, кадастру та управління земельними ресурсами*: зб. матеріалів доп. учасн. IV Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 2018. С. 12–14. (*Обґрунтовано необхідність становлення особливого порядку правового регулювання земель автомобільного транспорту та дорожнього господарства*).

19. Іщенко Н.Ф., Каплінська А.О. Нормування відведення земельних ділянок та набуття сервітутного користування земельними ділянками. *Сучасні технології землеустрою, кадастру та управління земельними*

ресурсами: зб. матеріалів доп. учасн. IV Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 2018. С.52–54. (*Розглянуто встановлення обмежень при відведенні земельних ділянок для потреб автомобільного транспорту*).

20. Іщенко Н.Ф., Новаковський Д.Л. Сучасний стан та проблеми транспортної системи України. *Теоретичні аспекти та практичні проблеми управління, економіки та природокористування в Україні*. зб. матеріалів наук.-практ. конф. Київ, 2018. С. 150–153. (*Досліджено сучасні проблеми транспортної системи України, проведено аналіз перевезень усіма видами транспорту*).

21. Іщенко Н.Ф. Проблеми інноваційного та інвестиційного розвитку транспортної системи. *Сучасні технології землеустрою, кадастру та управління земельними ресурсами*: зб. матеріалів доп. учасн. V Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 2019. С. 7–8.

22. Новаковська І.О., Жолкевський П.Ф., Стецюк М.П., Іщенко Н.Ф. Методологічні особливості державного регулювання охоронних зон придорожніх смуг в Україні. *Проблеми надійності та довговічності інженерних споруд і будівель на залізничному транспорті*: зб. матеріалів доп. учасн. 8-ї Міжнар. наук.-техн. конф. Харків, 2019. С. 60–61. (*Досліджено особливості формування охоронних зон навколо автомобільних доріг*).